

Selvyyttä slaavilaisnimien ääntämiseen

Vieraskieliset nimet on suomessa vanhaan totuttu ääntämään suurin piirtein alkukielen mukaisesti, siis rajoittumatta pelkästään oman kielen äänneisiin ja painotustapaan. Tämä selkeä, selviöltä tuntuva periaate toimiikin kohtalaisesti meille tutuissa kielissä. Sanansijaakin ääntämykseen tietysti jää — usein on syynä pelkästään välinpitämättömyys ja leväpääisyys, siis nuiva suhtautuminen yleiskielemme tämän puolen viljelyyn.

Pahempi on tilanne meille oudommissa kielissä, mm. tässä käsiteltävissä slaavilaisissa. Yleistilanne lienee niissäkin tyydyttävä, mutta toisaalta on sitten asioita, joissa vallitsee lähes kaaosmainen kirjavuus. Kun tiedot ovat puutteelliset mutta jonkinlaista aitoutta kumminkin tavoitellaan, päädytään usein alkukielen kannalta täysin virheellisiin äännöksiin. Hupaisinta asiassa on, että monet semmoiset pyrkivät yleistymään, jopa vakiintumaan: syntyy supisuomalaisia »aitoja» äännösnormeja!

Yleisin virhelähde on siinä, että liioitellaan tyypillisiksi tajuttuja piirteitä mutta unohdetaan (ei tunneta) toisia. Tulos voi olla monin tavoin vino. Tässä puutun kolmeen semmoiseen seikkaan — painotukseen, vokaalien redusointiin ja liudennukseen — ja esitän keskustelun pohjaksi

omat suositukseni. Venäjän lisäksi käsitelen lyhyesti eräitä muita slaavilaiskieliä. Lopuksi pohdin kysymystä, miten vierasnimien ääntämistä voisi ja tulisi normaalistaa ja normittaa; keskeinen ongelma on kysymys ns. sekundaarista foneemistosta, siis suomesta puuttuvien mutta vierasnimissä tarpeellisten äänneiden määrästä. Tässä asiassa voinee vasta pitkällinen keskustelu tuoda hyväksyttävän kompromissin. Siihen kumminkin tulisi pyrkiä: kirjakielen normin tulee toki kattaa myös kielen vierasaineokset, ts. myös niiden ääntämisessä tulee saavuttaa normin veroinen ortoeoppinen yhtenäisyys ja vakiintuneisuus.

Käyttämäni esimerkit (eupäässä henkilönnimiä) olen poiminut viime vuosina radiosta ja televisiosta, osaksi myös muualta. Aineiston voisi helposti moninkertaistaa.

1) Oikean painotuksen oppiminen on tunnetusti venäjän hankalimpia puolia, paino kun voi olla lähes millä tahansa tavulla ja lisäksi vaihdella sanan eri muodoissa. Erisnimissä voi tämän lisäksi olla useanlaisia, esim. murreseikoista johtuvia painotustapoja. Neuvostoliiton ison tietosanakirjan 48 *Ivanovista* — venäjän tavallisimpia »Virtasia» — 34 on painotettu *Iva'nov*,¹ mutta 14 *I'vanov*. Edellinen tapa on nykyään vallalla, jälkim-

¹ ' painollisen tavun edellä, ' = konsonantin liudennus.

mäistä edustaa mm. Tšehovin tunnettu murhenäytelmä *I'vanov* (poikkeusyksilö!).

Näin ollen oikean painopaikan toteaminen vaatisi usein erityisselvittelyä, mihin ei aina ole aikaa tai mahdollisuutta.² Niinpä sitten äännetäänkin miten sattuu. Tavallinen käytäntö on tämä: esim. *Gorbatšov* äännetään huolellisissa yhteyksissä alkukieltä jäljitellen *Gorba'tšov*, mutta muutoin usein alkupainotteisena; kuulepa sanottavan jopa *Gor'batšov* (usein kaikki kolme jopa samassa lähetyksessä). Kun painotuksen kirjavuuteen yhdistetään venäjän *o:n* redusointia tavoittelevat äännökset, saadaankin variantteja lähes yhtä paljon kuin *Juice* Leskisen nimestä.

Kirjavuutta pyritään kyllä säätelemään: syntyy erilaisia painotuskäytänteitä, sekä oikeita että vääriä. Aivan vakiintunut tuntuu esim. näyttelijöillä olevan painotus *Iva'novna*, po. *I'vanovna*. (Venäjän sääntö on yksinkertainen: paino on isännimissä ja muissa johdoksissa yleensä samalla tavulla kuin perusnimen obliivisijoissa: *Pëtr*, gen. *Pet'ra*, siis myös *Pet'rovitš*, *Pet'rovna*, *Pet'rov*, mutta *I'van*, gen. *I'vanan*, siten myös *I'vanovitš*, *I'vanovna*. Kuten näimme, on silti useimmiten *Iva'nov*: tämmöistä on venäjä!) Yleisiä, joskaan eivät yksinomaisia ovat mm. *Roždest'venskij* (po. *Rož'destvenskij*), *Vladi'mirovitš*, *Vladi'mirovna* (po. *Vla'di*) ym. Outoja kertaäänöksiä tapaa tietysti tuon tuostakin: *Var'vara* (po. *'Varvara*), *Pono'marjev* (po. *-r'jov*), *Rimskij-Kor'sakov* (po. *'Kor-*), *Boris Go'dunov* (po. *-'nov*), jopa *Go'gol* tai *Ivan Alekse'jevitš* *'Krylov*, jossa joka ainoa paino on väärin (po. *I'van Alek'sejevitš Kry'lov*).

Miten saada tolkkua tähän kaaokseen?

On yksinkertainen keino, joka kerralla poistaa kaikki vaikeudet: ruvettakoon myös venäläisiä nimiä painottamaan alkutavulle, ihan kuten kielemme omiakin sanoja. Ajatus saattaa aluksi tuntua oudolta, tekehän se väkivaltaa omaksumallemme alkukielisyyseriaatteelle. Mutta suomen kielen kannalta ratkaisu on moitteeton. Liittyisimme näin niiden kaltaistemme kielten (tšekki, slovakki, unkar) joukkoon, joissa alkupainotus on ainoa, itsestään selvänä pidetty käytäntö myös vieraskielisissä nimissä. Aivan yhtä luontevasti ääntävät sanan viimeistä tavua painottavat kielet (ranska, turkki) myös vieraskieliset nimet loppupainoisina. Puolalaiset taas, joiden kielessä paino on viimeistä edellisellä tavulla, sanovat ilman muuta esim. *Trubiecki* [tru'b'etski], vaikka venäjässä tämä nimi kuuluu *Trubets'koi*. Miksei siis myös suomi ulottaisi omaa painotusnormiaan myös vieraskielisiin nimiin?

Itse asiassa jotkut puhujat näin jo tekevätkin. Muiden sopisi muistaa seikka, joka tässä yhteydessä yleensä unohdetaan. Alkukielen painotus näet säilyy huolellisellakin puhujalla yleensä vain tähdenteisissä asemissa, siis kun nimeen kiinnitetään tietoista huomiota. Muulloin paino lipsahtaa alkutavulle — suosituksen mukaiselle paikalle. Sama puhuja ääntää muitta mutkitta sekä *Ani'ara* että *'Aniara* ja jopa *lö Figa'roo* ja *'Figaroo*. Toisaalta sitten vierasnimet siirtyvät alkupainoon (myös tähdenteisissä asemissa), kun ne ovat tulleet riittävän tutuksi: *'Leningrad* (ei milloinkaan *-'grad*), *'Tretjakovin* galleria (tuskin koskaan *Tretjakov'in*). Kun vähänkin pitempään tarkkailee tätä ilmiötä, alkaa suositukseni tun-

² Venäjältä on onneksi olemassa kaksi erinomaista nimiopasta: Neuvostoliittolaisten henkilönimien opas, 2., laaj. p., Helsinki 1984 (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 28); Neuvostoliiton paikannimet, vast. toim. Martti Kahla, Helsinki 1982 (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 10). Eivät nämäkään tosin auta esim. *Ivanov*-tapauksissa tai aina muulloinkaan: sukunimiä on edellisessä oppaassa 7 360, kun niitä akateemikko Kiparskyn kokoelmissa on kuuleman mukaan n. 60 000 ja eräässä ulkomaisessa oppaassakin (K. Narumi, *Slovník ruských jmen i familií*, Tokio 1984) n. 40 000.

tua yhä luontevammalta. Miksemme siis ottaisi viimeistä askelta ja käyttäisi alkupainoa aina ja kaikissa asemissa?

2) Yleisesti tiedetään, että venäjän painoton *o*-vokaali ääntyy *a*:na (tosin vain painoa välittömästi edeltävässä tavussa, muualla reduktio on voimakkaampi). Mutta aina ei muisteta, että näin ääntyvän *o*:n tulee todella olla painoton: venäjä ei ole mitään amerikanenglantia. Suomalainen horjuva painotus synnyttääkin sitten monenlaisia, venäjän kannalta mahdottomia äännöksiä. Herkullisin tapaamani esimerkki on tunnetun toimittajan äännös *Saka'laava*, joka on *Soko'lova*: siinä meni mukana myös painollinen *o*! Hyvin yleisiä ovat esim. *'Ba(a)ris* po. *Ba'ris*), *'Navasibirsk* (po. *Navasi'birsk*) tai jo mainitsemani *'Garbatšov* ja suorastaan klassisia usein kritikoidut mutta sitkeään juurtuneet *'Talstoi* ja *'Balšoi*-teatteri. Kokonainen kirjo »aitoja» äännöksiä saadaan sitten aikaan esim. nimestä *Tihonov*: paitsi venäjän mukaisesti *'Ti(i)honov* äännetään myös *'Tihanov*, *Ti'hoonof* ja jopa *Tiho'nov* tai *Tihaa'nof*. Tauti voi ulottua myös kotoisiin venäläisnimiimme: *Milonov* saattaa kulttuuritoimittajan suussa vääntyä *'Milaanofiksi* tai jopa *Mi'laanofiksi*.

Hankala on venäjän *-ev(a)*, *-ov(a)*-loppu silloin, kun sitä edeltää liudentunut konsonantti. Sen ollessa painoton kirjoitetaan ja äännetään venäjässä aina *e*, painollisena taas ääntyy aina *o*, mutta kirjoitusasu voi olla *o*, *e* tai (ylen harvoin) *ë*. Niinpä tutun *Hru'stševin* (*hru'stšov*) rinnalla on myös sukunimi *Hruššov*. On oikein ääntää *'Jartsev*, mutta *Jar'tsev* on venäjänvastainen. Jos näet lopputavu on painollinen, on *u*:n jälkeen kirjoitettava *o*: *Jar'tsov* (sekin on olemassa). Virheellisiä ovat siten myös urheilutoimittajien kanonistamat *Baldu'tševa*, *Koro'leva* (-'leeva): pitää ääntää -'oova.

Vastaavalla tavalla redusoituvat myös painoton *e* ja liudentuneen konsonantin jälkeinen *a* tai *ja* (*a*, *я*): kummastakin tulee *i*:n tapainen äänne. Kreivi Creutz pilaileekin, että kuuluttajat tavatessaan

pohtivat, onko radiossa äännettävä *Tšai'kovski* vai *Tši'kovski*. Onneksi tätä redusointia ei juuri tunneta, joten säästymme suurelta joukolta »aitoja» äännöksiä.

Tämäkin sekavuus on helposti korjattavissa: äännettäköön jokainen *o* *o*:na ja *e* *e*:nä. Näin päädyimme, kun alkuvierastus on kadonnut, ihan luonteviin äännöksiin *Tihonov*, *Kosygin*, *Podgornyj*, *Sokolova*, saamme kuriin *Tolstoin* ja *Bolšoin*, ja myös *Baldutševa*, *Hruštšev* tai *-ov*, *Gorbatšev*, *Lihatšev*-tapaukset selkiytyvät, kun äännämme sen vokaalin, jonka venäläiset kulloinkin kirjoittavat. (Nythän suomessa on ruvettu kirjoittamaan *Gorbatšov*, vaikka venäjässä kirjoitetaan *-ev* tai *ëv*.)

3) Myös *liudentunus* tajutaan venäjän tyyppiirteeksi: *n* : *ń*, *p* : *ǰ* -tyyppisiä pareja onkin venäjässä peräti 15. Kun »venäläinen» meillä yleensä on »slaavilainen» synonyymi, ulotetaan myös liudentunus mielellään muuhunkin slaaviin, vaikka se valkovenäjää, puolaa, sorbia ja bulgariaa lukuun ottamatta onkin melko niukkaa. Niinpä sitten kuulemme voimallisen liudentunuksen Prahassa toimivan tunnetun toimittajan *Lieko Zachovalován* etunimessä! Kuitenkaan tšekissä ei ole olemassakaan liudentunutta *l*:ää, eikä *Lieko* toki ole slaavilainen nimi vaan suomalainen. Vakavampi murheenaihe on, kun tunnettu näyttelijä ääntää *L'eeningraad*, liudentaen (muttei sentään alkukielen mukaan painottaen). Siis täysin kotiutuneillakaan venäläisnimillä ei käsitetä olevan vakiintunutta äännösasua, vaan niitä voidaan mielivaltaisesti »aidontaa». Tämähän on samaa, kuin jos yhtäkkiä rupeaisimme sanomaan *London* tai *Pa'Rii*. Siellä taas, missä liudentaminen saattaa olla ihan paikallaan, tulisi olla johdonmukainen. Niinpä jos *Turgenevissa* liudentetaan *n*, niin pitää toki liudentaa myös *g* (vai pitääkö: voihan olla, että suomen vierassanojen normiin hyväksytään liudentunut *n* muttei liudentunutta *g*:tä?). Joskus taas puhujan taito ei riitä: muuan uutismies äänsi *Brežnev*-nimien säännöllisesti englantilaisen täryt-

tömän r:n. Se on tietenkin aivan muuta kuin venäjän liudentunut ř, jota hän kaikei tavoitteli.

Mutta tämäkin ongelma voidaan helposti ratkaista: liudentuksesta ja sen tavoittelusta voidaan tyystin luopua. Voimme aivan hyvin sanoa *Turgenev*, *Konev*, *Brežnev* ja toisaalta sitten käyttää (liudentumaton) konsonantti + j -yhtymää *Arsenjev*, *Kondratjev* (= ven. -*нбе-*, -*мбе-*) tyyppisissä tapauksissa. Reilu j sopii myös *Djagilev*, *Djurišin* -tapauksiin,

vaikkei venäjässä mitään j:tä äännykkään. я, ю -vokaalit osittavat pelkätään konsonantin liudentuksen. Näin myös tässä asiassa päästään vaivatta selkeään suomalaiseen normiin.

Koska muuta slaavia tunnetaan meillä huommin kuin venäjää, saanen aluksi esitellä latinalaista kirjaimistoa käyttävien slaavilaiskielten (joukosta puuttuu sorbi) keskeisiä oikeinkirjoitus- ja ääntöseikkoja seuraavan asetelman avulla:

tšekki	slovakki	sloveeni	serbo-kroaatti	puola	äännearvo
c	c	c	c	c	ts
č	č	č	č	cz	tš
š	š	š	š	sz	š
z	z	z	z	z	soinnill. s
ž	ž	ž	ž	ż	soinnill. š
ch	ch	h	h	ch, h	saks. (a)ch
ř				rz	ks. tekstiä
ň t' d'	ň t' d'	nj	nj	ń	liudentu
	ř	lj	lj		neita
			ć d'	ć dź	ks. tekstiä
á é í/	á é í/	(pituutta ei		ł	pitkiä vok.
ý ú/ů ó	ý ú ó	merkitä)		—	
ou	ou ie ô/			diftongeja	
	uo			ó /u/	
				ą ę	nasaalivok.

Neljä ensimmäistä kieltä — entisiä Itävallan slaaveja — merkitsevät sibilantit täysin samoin. Esikuvana on ollut tšekki, jonka hattu palautuu Jan Husin käyttöön ottamaan *punctus rotundukseen*; vokaalien pituudet hän osoitti *virgulan* avulla. Huomaa, että c on aina ts (paitsi ligatuurissa ch). Äänneympäristö ei c:n ääntämykseen siis vaikuta, kuten romaanisissa kielissä: *Václav* (jonka esimuodosta tulee saksan *Wenzel*), *Ploc*, *Plicka*, *Mickiewicz* (ei -kk-!). Puola on säilyttänyt Husin pisteen ž:ssä ja muuntuneena ł:ssä («paksu» l, yleensä kuitenkin kuten w englannin sanassa *we*), mutta myös keskiaikaisia ligatuurikirjaimia on jäljellä. Kun nämä seikat tuntee, tulevat paholtakin näyttäivät konsonanttikasaumat

helpoiksi ääntää: *Warszawa* (var'šava), *Szczecin* ('štšetšin), *Szczębrzeszyn*.

Tšekin erikoisuus on maailman kielissä ylen harvinainen ř, jossa r:n kanssa samanaikaisesti ääntyy (soinnillinen tai soinniton) suhuääne. Puolan vastaava rz on jo vuosisatoja sitten menettänyt r-aineksensa ja ääntyy siis kuten ż tai sz. Näin mekin voimme ääntää tšekin ř:n: *Dvořák* ['dvožaak], *Trěbíz* ['tšebiis]. Tämä lienee parempi vaihtoehto kuin venäläisten peräkkäinäännös rž: venäläiset kirjoittavat ja ääntävät *Dvoržak*, *Prževal'skij* (*Przewalski*, siis pše-), *Rževuskij* (*Rzewuski*, ž-) — joskin myös *Revuskij*, *Ožeško* (*Orzeszko*) ym.

Vokaalien pituus merkitään tšekissä ja slovakissa muttei eteläslaavilaisissa tavu-

intonaatiokieliissä; puolasta fonologinen pituus puuttuu. Tšekin ja slovakin *y*, *ý* ääntyvät aina *i:nä*; näin voidaan ääntää myös puolan (lievästi venäjän *ы:n* tapainen) *y*. Puolan nasaalivokaalit ääntyvät useimmiten *o* (ei *a!*), *e + n, m* -yhtyminä, paitsi frikatiivien edellä, jossa nasaalisuus on säilynyt: *Dąbrowski* [dombr-] mutta *Wałęsa* [vaŋęsa].

Vaikeutena tosin on, että kansainvälinen tiedonsiirto hävittää diakriittiset merkit. Jo Jalo Kalima valitteli, että suomalaiset lehdenlukijat saattoivat todella luulla Tšekkoslovakian presidentin nimen olevan *Eduard Benes* — eikä *Beněš*. (Ks. myös E. A. Tunkelo, *Vir.* 1934 s. 371. Kun lehdet sitten saivat tietää oikean kirjoitusasun, ne alkoivat *š:n* kammossaan kirjoittaa *Benesh*. Tapa jatkui 40- ja 50-luvulle saakka.) Itse luulin aluksi, että tuonnoittaisen tšekkiläisen mäkikomeetan nimi oli *Jiří Raska*, mutta hänkin oli *Raška*. Myös *Wałęsa* oli yllätys.

Sitten aiheisiini.

1) Painotus vaihtelee näissä slaavilaisissa kielissä suuresti: Euroopassa ei olekaan toista kieliryhmää, jossa olisi niin monia ja niin erilaisia painotusjärjestelmiä kuin slaavissa. Tšekissä ja slovakissa (ja sorbissa) on poikkeukseton alkupainotus; kieltä tuntemattomat tosin saattavat erehtyä luulemaan joitakin intonaationkulkuja muulla tavulla olevaksi painoksi. Siis *Janáček* ('*janaatšek*), *Jánošik*, *Kovařovic* ja myös *Dobrobský*, *Mohelský*, *Záturcký*, jotka houkuttavat painottamaan *-sk*-johtimen edellä olevaa tavua.

Mutta urheilu- ja uutistoimittajat tietävät tämänkin asian paremmin. Esim. *-ová*-loppuisissa naisurheilijan nimissä paino on jo vakiintunut lopputavulle. Kuitenkin nekin on äännettävä '*Navrátilová*, '*Čermáková* (näissä on toinenkin '-merkki!), siis alkupainotteisina. Virheellinen painotus on lujassa: kun Lieko Zachovalová oli päättänyt raporttinsa mainitsemalla nimensä (tietysti alkupainoisena), toimittaja toisti sen, mutta nyt

loppupainoisena. Muunkinlaisia esimerkkejä riittää: kuuluttajan mielestä *Ven'dulka* ja toimittajan mielestä *Slo'vanski*-saari ja *Staro'mestski* naamesti (*Slovanský ostrov*, *Staroměstský náměstí*, paikkoja Prahassa) ovat paremmat kuin tšekkien itsensä käyttämät alkupainoiset asut. Tässäkin pätee syvälle iskostunut »normi»: on poikettava suomesta aina kun voi.

Puolan painosta jo mainitsin. Serbokroaatissa on liikkuva paino, joka ei kuitenkaan ole milloinkaan lopputavulla. Venäjään verrattuna se on usein tavun verran lähempänä sanan alkua: ven. *Pet'rovitš*, mutta serbokr. '*Petrović*. Muita esimerkkejä: *Vuk Karadžić* [vuuk 'ka-], *Do'sitej Ob'radović* [-'si- -'raa-], *Belić* ['bee-], '*Solarić*, '*Maretić*, *Ma'rinković* [-'riin-]. Myös sloveenin paino on liikkuva, mutta usein toisessa paikassa kuin serbokroaatissa: *Pla'nica* : serbokr. '*Planica* (tunnettu talviurheilukeskus). Painollinen tavu ääntyy yleensä aina pitkänä, painottomat aina lyhyinä: *Ramovš* [ra'mouš], *Pohlin* [poh'liin], *Trubar*, *Vodnik* ['truu-, 'vood-], *Prešeren* [-'šee-] jne. Painopaikan tietäminen on kieltä tuntevallekin usein hankalaa; maallikolle kirjavuuden hallitseminen on tuskin lainkaan mahdollista. Tässäkään ei ole muuta pelastusta kuin suomenmukainen normi eli alkupainotus.

2) Painottomat vokaalit eivät milloinkaan redusoidu. Tämä lienee opittu: enää ei tšekkiläisestä *Svobodasta* tehdä *Sva'boodaa* tms.

3) Liudennuksesta tässä vain lyhyesti. Asetelman tietojen lisäksi riittääköön, että liudennus on runsasta vain puolassa, jossa se merkitään vokaalin edellä *i:llä*, muissa asemissa *'llä*: *Niemen* (tässä ei siis ole diftongia), *Gdańsk*, *Poznań*. Puolan *í* ja *d'* ovat assibiloituneet *é:ksi* ja *dž:ksi*: *Szczecin* : saks. *Stettin*, *Łódź* : tšekin *lod'* 'laiva'. Ääntämissuositukseni on edellä: voimme aivan hyvin sanoa *Niemen* (njenmen), *Gierek* (gjerek), *Sienkiewicz* (sjenkjevitš) — ellemme sitten peräti ortografian mukaisesti *Niemen*, *Gierek*.

Esittämäni huomautukset eivät tietenkään ratkaise kaikkia slaavilaisnimien ääntämisongelmia, eivätkä ne vastaa esimerkiksi kysymykseen, miten suositukseni ovat sovitettavissa vieraskielisten nimien ääntämisen yleisiin periaatteisiin. Ortoeoppisen normin tulee vastata ainakin kahteen kysymykseen: toinen on omien äänteiden (suomesta poikkeava) käyttö, toinen jo edellä mainitsemani ns. sekundaarien foneemien tarve.

Kotoisten äänteiden käytössä törmäämme kahteen tuttuun ja yleiseen ilmiöön, jotka yleensä luokitellaan taudiksi: vokaalien pidentämiseen ja konsonanttien geminointiin. Vokaalien pidentäminen antaa »eurooppalaista» sävyä äännöksiin, se kun perustuu fonologista pituutta vailla olevien kielten, lähinnä tietysti meille tärkeän ruotsin, tapaan pidentää avotavun painollinen vokaali; geminointi taas on kotoisin suomenruotsista. Vieraslähtöisinä ne sopivatkin hyvin toteamaani »poikkeaa suomesta»-normiin. En tässä puutu tarkemmin näihin jokaisen tuntemiin asioihin; niitähän ovat mainosten *Serttiinat* ja *Denttokayt*, sitkeät *Mongooliat* ja *Makedooniat*, muuten vain päivittäiset *Else Santtoorot*, *Mikis Teodoraakkikset*, *Parttenonit*, *Danttonit*, *Pyyttiät* ja *pro artte uilet*. Mainitsen kuitenkin, että geminoimalla yritetään korvata myös vieraita konsonantteja: *Johhen (Jochen)*, *Fisser (Fisher, Fischer)*, *Gensser (Genscher)*. Olisiko tässä itua? Ellei, niin silloin myös slaavilaisnimien geminointisääntö on yksinkertainen: geminaattoja ei yleensä lainkaan ole, ja jos on (venäjä, puola), ne näkyvät kirjoituksesta: ven. *Buděnnýi*, puol. *panna* 'neiti' (vrt. *pana* gen. sanasta *pan* 'herra'). Siksi ei esim. *Timošenkosta* saisi tehdä mitään *Tima'senkkää*.

Sitten on mainittava tauti, johon jo olen pari kertaa viitannut: monet puhujat näyttävät kohottaneen lähes normin asemaan tavan ääntää ja painottaa aivan

toisin kuin suomessa. Onhan tämä epäsuomalaista, muttei silti ilman muuta aitoa. Tässä on paikallaan mainita, mitä sanoi Prahlan koulukunnan perustajiin kuulunut Bohumil Trnka ([¹tʁŋka]: tavun muodostavat *r* ja *l* ovat tšekki ja slovakki, *r* myös serbokroaatin erikoisuus). Hän puhui joidenkin tšekkien tavasta painottaa vieraskielisiä nimiä muualle kuin alkutavulle; hänen mukaansa alkukielen painon säilyttäminen poikkeaa niin suuresti tavanomaisesta alkupainotuksesta, että koko konteksti värityy vahvasti affektiseksi, ja siksi menettely on sietämätön.³ Huomio on osuva; näin käy usein myös meillä. Kun radiokuuluttaja painottaa ohjelman nimen »Virtasesta Vi'valdiksi» mainitsemallani tavalla, on vaikutus todellakin koominen: Vivaldihan ei tässä esiinny yksilönä vaan tarkoittaa ohjelman avulla hänen veroisekseen kohoavaa »Virtasta». *Leeningraad-*esimerkin käsittelin edellä. Affektipitoista vaikutelmaa luodaan suomessa mielellään myös soinnillisilla konsonanteilla — tämä piirre lienee slangin peruja (*biisi, skaba, digata*; Helsingin Sanomat kirjoittaa *jugebox, Gamoun = Come on*). Joitakin tällaisia tehoja lienee tavoitellut myös se putiikinpitäjä, joka oli kilpeensä maalauttanut sanan *Bušakka*. Tämöisiäkin ulotteita sopisi »aidon» ääntämisen intohimoisten kannattajien joskus miettiä.

Olemmekin jo lipsahaneet suomesta puuttuviin äänteisiin. Jos edellä olen vedonnut muiden kielten käytäntöön, niin tässä emme apua juuri saa: useimmat sivistyskielet rajoittuvat myös vieraskielisissä nimissä oman kielensä äänteisiin. Esim. venäjässä saavat vaikkapa suomalaiset ja ranskalaiset nimet varsin oudonkuuloisia asuja, mutta venäjän kannalta ne tietysti ovat täysin ortoeoppisia. Suomeen ei tätä menettelyä ole kai kukaan koskaan puoltanut. Mikä sitten olisi oikea ratkaisu?

Vokaaleista en tässä puhu: ne kai

³ Boh. Trnka, O fonologických cizostech v češtině (= Tšekin vieraista fonologisista piirteistä) (Slovo a slovesnost 8, Praha 1942, s. 20—27).

Kielemme käytäntö

suomessa suurin piirtein riittävät. Onhan meillä *ä*, *ö* ja *y* — ja esim. nasaalivokaleja emme tarvitse.

Konsonantit ovat sitäkin pulmallisempia. Päävaikeutena ei ole suomen konsonanttien vähyys sinänsä vaan se, että meiltä puuttuu kaksi tärkeätä fonologista oppositiota: sekä sointi- että »suhu»-korrelaatio. Siis *s*:llä ei ole parinaan enempää *z*:ää kuin *š*:ääkään. Vallan suurissa vaikeuksissa ollaan, kun nämä kaksi yhtyvät, siis konsonanteissa *ž*, *dž*. *Jean Sibelius* parka!

Näiden asioiden oppiminen ja opettaminen on pulmallista: osa ihmisistä oppii ne leikiten, osa ei näitä eroja kuule eikä siten myös opi ääntämään. Foneemien taju on ihmisessä syvällä, se on kuin sävelkorva: jos »foneemikorva» puuttuu, ei oppimisesta tule mitään.

Professori Pentti Aalto sanoi kerran, että koulu on pahasti epäonnistunut, jos se ei ole pystynyt opettamaan jokaiselle suomalaiselle *d*:tä. En huomannut kysyä, olisiko *b*:n ja *g*:n pelkkä tavoittelukin jo kuuseen kurkottelua. Yleisönosastojen raivokkaista *Pelkian* ja *Keorken* vastaisista reaktioista päätellen toivoa kumminkin on. Suurimmat vaikeudet ovat kuitenkin ehdottomasti sibilanteissa. Luontevaa olisi hyväksyä *š*, ehkä myös *z* — mutta jos ne, niin kai sitten myös *ž* (ja vastaavat affrikaatat *tš*, *dz*, *dž*)? Mutta tässä tulevat esittämäni varaukset: oma kokemukseni tekee pessimistiseksi. Olisiko sittenkin annettava periksi ja myönnettävä, että kielemme epäeurooppalainen vähäkonsonanttisuus on pysyvä este noiden konsonanttien kohottamiselle normin asemaan, ja harkittava ihan vakavasti toisenlaisen, siis suomenmukaisen käytännön omaksumista? Äärimmilleen vietyä tämä tietysti merkitsee sitä, että muutkin kuin rokkitoimittajat joutuvat omaksumaan *Ritsi* (*Richie*), *Tsimmi* (*Jimmy*), *Rutseero* (*Ruggiero*)-linjan. Runsassibilanttisten slaavilaiskielten kannalta tällöinen normi olisi tietysti katastrofaalinen.

Omaa suositusta en osaa antaa, mutta

toivon, että muut sen tekevät: nykyinen monenkirjava käytäntö on osoitus siitä, että yleiskielemme itsenäistyminen on tässä kohdin jäänyt pahasti kesken.

Lopuksi selvennys: puhun tässä kirjakielen sitaattilainojen yleisestä normista, siis juuri yleiskielestä. Totta kai jokainen slavisti, romanisti ja germanisti ääntää esiintyessään käyttämänsä kieliaineksen kaiken taitonsa ja tietonsa mukaan, toisin kuin kuuluttaja tai toimittaja. Suhde on tässä suunnilleen sama kuin translitteroinnissa, jossa on toisaalta kansainvälinen, »tieteellinen», ja toisaalta kansallinen, oman kielen ortografiaan sopeutettu järjestelmä.

VELI KOLARI